

На думку автора, «сухий закон» хоча і обмежує доступність алкогольних виробів, не усуває всього комплексу причин алкоголізації населення, тому цю практику не можна розглядати у якості абсолютної панацеї від цього сумного явища. Успішність антиалкогольних кампаній, як демонструє історичний досвід різних країн світу, можлива лише за умови поєднання жорстких заходів, як-то «сухий закон», з цілеспрямованою державною політикою культивування тверезого способу життя, особливо серед молодого покоління (4, с. 109).

При цьому під державною політикою з проблем алкоголізації суспільства слід розуміти всю сукупність дій законодавчих і виконавчих органів влади, що забезпечують ефективний контроль за виробництвом і обігом алкогольної продукції одночасно з реалізацією системи антиалкогольних заходів, спрямованих на попередження та подолання вживання алкоголю і його негативних соціальних наслідків.

Література

1. З архіву: «тверезий» Горбачов та 6 метрів Бубки (1985). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2461573-z-arhivu-tverezij-gorbacov-ta-6-metriv-bubki-1985.html>
2. Латиш Ю. Антиалкогольна кампанія М. Горбачова: причини, здобутки і втрати. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/1952-yurii-latysh-antyalkoholna-kampaniya-m-horbachovaprychyny-zdobutky-i-vtraty>
3. Саптаєв М. Антиалкогольна кампанія і харизмати. URL: <https://uain.press/blogs/mykola-satpayev-antyalkoholna-kampaniya-haryzmaty-816412>
4. Дедурін Г. Історична практика застосування «сухого закону» в Росії / СРСР та США: плюси та мінуси. Формування тверезого способу життя в сім'ї та суспільстві. Львів: ЛНМУ ім. Данила Галицького, 2016. С. 105-110.

Софія Анатоліївна Литвиненко – курсант I курсу Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Геннадій Геннадійович Дедурін – доцент кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент

УКРАЇНЬСЬКА ГЕЛЬСІНСЬКА ГРУПА ТА ЇЇ ВНЕСОК У БОРОТЬБУ ЗА ПРАВА ЛЮДИНИ У СРСР

Радянська політико-правова система мала відверто репресивний характер. Права людини декларувалися у багатьох нормативно-правових актах, зокрема у загальносоюзних та республіканських

конституціях, проте на практиці вони перманентно порушувалися владою. Пік репресій припав на роки перебування на чолі СРСР Й. Сталіна, коли у країні сформувався тоталітарний режим. Втім, і після смерті диктатора, ситуація з правами людини залишалася несприятливою.

У роки хрущовської «відлиги» у Радянському Союзі виникає рух дисидентів. До нього входили юристи, літератори, громадські діячі. Цих людей об'єднувала наявність спільної мети – змусити державу дотримуватись прав людини. Першими українськими дисидентами стали члени Української робітничо-селянської спілки, утвореної у 1959 році Левком Лук'яненко та Іваном Кандибою (1). Вже на початку 1960-х років чимало правозахисників опинилося за ґратами.

Істотним поштовхом для нового підйому дисидентського руху в Україні стало приєднання СРСР у 1975 році до Заключного акту Наради з безпеки і співробітництва в Європі, також відомого як Гельсінські угоди, у якій мова йшла про дотримання прав і свобод людини у всіх країнах світу (2). Дисиденти почали утворювати відкриті групи, з метою здійснення контролю за дотриманням громадянських прав і свобод, передбачених цими угодами.

Українські дисиденти не були виключенням. У листопаді 1976 року було створено Українську Гельсінську групу. Біля її витоків перебували письменник, філософ і громадський діяч М. Руденко та колишній радянський генерал Петро Григоренко. Невдовзі склад групи поповнили Л. Лук'яненко, О. Тихий, І. Кандиба та інші. Подібну організацію сприяння виконанню Гельсінських угод було створено у Москві, але найактивнішою вважалася саме українська група (3).

Відома радянська правозахисниця Л. Алексеева, згадувала момент, який передував утворенню УГГ: «Ще до виникнення групи до Москви приїхав Микола Руденко. Він зустрівся з керівником Московської Гельсінської групи Юрієм Орловим. Я була присутня при цьому. М. Руденко повідомив, що у Києві буде створено Українську Гельсінську групу. Ми були дуже вражені цим повідомленням. Справа в тому, що в Україні рівень переслідувань опозиціонерів був набагато вищим ніж у Москві. І терміни українцям призначалися дуже великі» (4). Отже, майбутні члени УГГ добре усвідомлювали усі ризики від подібної діяльності, але рішення свого не змінили.

Протягом 1976-1980 років група видала понад 30 меморандумів, декларацій, маніфестів, звернень та інформаційних бюлетенів. У них піднімалися проблеми політичної, економічної та духовної самодостатності українців, захисту прав людини.

Головним лейт мотивом діяльності групи було: ознайомлення української громадськості зі станом прав людини у республіці, захист прав віруючих та сприяння виконанню статей угоди. У меморандумах УГГ викривалися ситуації з порушеннями прав людини, відстоювалися

права релігійних організацій, зокрема вимагалось узаконити Греко-католицьку церкву, засуджувалися розправи через інакомислення, використання психіатрії у протидії опозиційним силам тощо. Особливим подразником для КДБ став меморандум «Про незаконні арешти», в якому акцент робився на незадовільному становищі політичних в'язнів у таборах (5).

Цікаво те, що незважаючи на законність організації, вона все одно зазнавала постійного тиску. І це цілком природно. Адже організація з такими цілями не могла зустріти іншого ставлення у Радянському Союзі.

Недивно, що майже проти всіх учасників УГГ були застосовані жорстокі репресії. Як правило, влада приховувала дійсні причини затримання членів групи: більшість з них отримували строки не за політичними статтями, а за звинуваченням у звалтуванні, незаконному зберіганні зброї та іншими інспірованими обвинуваченнями.

До 1980 року більшість учасників було заарештовано, зокрема й за звинуваченнями у антирадянській агітації М. Руденка й О. Тихого було засуджено на 12 років. Загалом, з 41 члена близько 20-ти отримали значні строки ув'язнення (2).

Чимало учасників групи опинилося на примусовому лікуванні у психіатричних лікарнях. П'ятеро дисидентів, серед яких був й В. Стус, не пережили репресій (3). Створення та діяльність Української Гельсінської групи об'єктивно сприяли розгортанню правозахисного руху в Україні та пробудженню національної самосвідомості українців. Члени УГГ доклали максимум зусиль за для привертання уваги світової спільноти до проблеми прав людини в УРСР.

На наш погляд, учасникам групи вдалося закласти міцний фундамент, на якому вже через десятиліття розпочався процес розбудови незалежної української держави.

Література

1. Бажан О. Українська Гельсінська Група: легальна форма протистояння тоталітарному режимові в УРСР. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10461/Bazhan_Ukrayins%27ka_Hel%27sin%27ka_hrupa%20.pdf
2. Павлюченко Ю. Історико-правові аспекти діяльності Української Гельсінської групи. URL: <http://jvsmk.donnu.edu.ua/article/view/5668/5694>
3. Українська Гельсінська Група: 10 фактів про організацію. URL: <https://dyvys.info/2016/11/10/ukrayinska-gelsinska-grupa-10-faktiv/>
4. Діяльність Української Гельсінської Групи з захисту прав віруючих. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/diyalnist-ukrajinskoji-helsinskoji-hrupy-z-zahystu-prav-viryuyuchyh/>

5. 09.11.1976 – створено Українську громадську групу сприяння виконанню Гельсінських угод. URL: <http://territoryterror.org.ua/uk/resources/calendar/details/?newsid=434>

Тарас Андрійович Литовченко – курсант I курсу Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Геннадій Геннадійович Дедурін – доцент кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент

РАДЯНСЬКА АНТИРЕЛІГІЙНА ПОЛІТИКА ТА ЗАКОНОДАВСТВО 1920-1930-х РОКІВ

У зв'язку зі зростанням духовності, збереженням культурної спадщини, відродженням релігійних традицій українського народу проблема взаємодії суспільства та влади набуває особливої актуальності, що підтвердили нещодавні події, пов'язані з набуттям Українською православною церквою (УПЦ) Томосу. Наразі, коли релігійні діячі та організації виступають у ролі суб'єктів суспільно-політичного життя країни, важливо звернутися до минулого досвіду взаємовідносин влади та релігії. У цьому сенсі значний теоретичний та прикладний інтерес має дослідження політики радянської влади щодо релігії та церкви.

Після приходу до влади більшовиків у жовтні 1917 року, вони швидко розпочали монополізацію духовного життя, що зробила православну церкву їх прямим конкурентом. Враховуючи істотний вплив, який мала церква у суспільстві, ради вирішили діяти шляхом подвійних стандартів. З одного боку, в перших декретах і деклараціях проголошувалося скасування будь-яких обмежень щодо реалізації свободи совісті, а у ст. 24 Конституції УСРР 1919 року визнавалася свобода совісті й право на релігійну та антирелігійну пропаганду (2). Втім, з іншого боку, спрямувавши зусилля на розбудову власної моделі державності з новою системою цінностей, більшовики нарекли релігію «опіумом для народу», намагаючись максимально обмежити його «одурманюючий» вплив. Тому 1920-30-ті роки стали драматичним періодом для української православної церкви.

Можна виділити кілька етапів у антирелігійній політиці більшовиків. Перший припадає на 1920-ті роки та збігається з установленням радянської влади в Україні. Він характеризується початком переслідування релігії як світогляду, що протистояв більшовицькому. Другий етап охоплює період з 1929 року й до середини 1930-х років. У цей час відбувалася так звана «соціалізація» українського села. Його наслідком стало витіснення релігії з життя